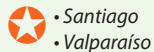


casas patronales, de bedaaide herenhuizen, een vrolijke wedergeboorte door het wijntoe-risme. Sinds een eeuw drukken wijnranken hun stempel op het zacht glooiende gecultiveerde landschap. En de Cajón del Maipo is het meest woestromantische, nabije recreatiegebied dat een hoofdstad zich wensen kan. Wandelen, paardrijden, relaxen in kuurbaden, alles kan er. Op zondag trekken de *Santiguinos* daar het liefst heen, vandaar dat de omgeving veel restaurants en landelijke hotels telt.



• Santiago
• Valparaíso

Goed om te weten: Santiago's historische wijk uit de stichtingstijd staat pas sinds kort in de schijnwerpers. Lange tijd was dat voorrecht alleen de moderne City rond Las Condes en Providencia voorbehouden. Er zijn ook fietsrondleidingen. Valparaíso kun je in theorie op een dagtripje vanuit Santiago bezoeken, maar daarmee doe je de diversiteit van de sfeervolle, licht vervallen havenstad geen recht. In de zomervakantie is het in de Zona Central aan de kust een drukke boel, vooral in Viña del Mar en Reñaca. Voor de prachtig traditionele wijngoederen in het landbouwgebied Colchagua moet je minstens een overnachting inplannen. De beste reistijd is van de lente tot de late herfst.

Tijdschema

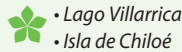
Santiago:	minstens 2 dagen
Valparaíso:	1-2 dagen
Cajón del Maipo:	1-2 dagen
Valle de Colchagua:	2 dagen

2. Sur Chico en Isla de Chiloé

De streek tussen Temuco en Puerto Montt wordt tot de aantrekkelijkste recreatiegebieden van het land gerekend. De Andes gaan hier over in een keten van met sneeuw bedekte vulkanen, ingebed in een bosrijk merenlandschap. Dit mag dan het agrarische

hart van Chili zijn, er zijn ook talloze in nationale parken beschermde gebieden – een droom voor natuurliefhebbers en sporters. Isla de Chiloé is armer en landelijker, met her en der een vissersdorpje en aardappelvelden. Het is de bakermat van mythes, sprookjes – en oesters.

Omdat het Sur Chico, het kleine zuiden, een van de geliefdste toeristenbestemmingen is, is de infrastructuur er navenant goed, van vulkaanbeklimmingen en canyoning tot rustig wandelen. De Mapuche, van wie deze streek ooit was en die maar heel traag hun rechten terugkrijgen, organiseren ontmoetingen met hun cultuur.



• Lago Villarrica
• Isla de Chiloé

Goed om te weten: Chiloé heeft een minder uitgebreide infrastructuur dan het vasteland. Je moet hier uitgaan van eenvoudige pensions, geen sterrenhotels – met uitzondering van de luxeresorts op het Península Rilán. Daar staat tegenover dat je gastvrouw hoogstpersoonlijk een eitje bakt voor je ontbijt. De eilandhoofdstad Castro telt enkele touroperators. De beste reistijd is van eind november tot eind maart. Er zijn luchthavens in Temuco, Valdivia, Dalcahue-Mocopulli op Isla de Chiloé en in Puerto Montt.

Tijdschema

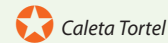
Araucanía Andina:	2-3 dagen
Lago Villarrica en Pucón:	minstens 3 dagen
Valdivia:	1 dag
Lago Llanquihue:	2-3 dagen
Isla de Chiloé:	minstens 3 dagen

3. Carretera Austral

Een nieuwe ster: deze snelweg naar het zuiden, voorbij Puerto Montt, werd pas in 1988 aangelegd. Hij loopt langs dichte bossen, gletsjers, vulkanen, meren en fjorden, over een smalle strook land tussen eenzame eilandjes in een bijna ongerepte natuur. De

schilderachtige stadjes en dorpjes Chaitén, Puerto Puyuhuapi, Puerto Aysén en vooral Coyhaique beschikken over een goede toeristische infrastructuur.

Chili's op een na grootste meer, het Lago General Carrera, is de ingang naar de Campo de Hielo Norte, het noordelijke ijsveld met de Laguna San Rafael en de gelijknamige gletsjer. De rivieren vol stroomversnellingen zijn een paradijs voor vliegvisserij, de Futaleufú heeft zich ontwikkeld tot een trekpleister voor kajakkers en rafters. En met de Catedral de Marmol, de Marmeren Kathedraal, kan het meer op nog een hoogtepunt bogen. De Carretera Austral is een grindweg die erg in trek is bij toerfietzers. Het plaatsje Caleta Tortel heeft een geheel eigen charme – de straten bestaan hier voornamelijk uit houten plankiers. In de vaak zeer gezellige lodges in het zuiden kun je ruitertochten, wandelexcursies en zelfs gletsjertochten boeken.



Caleta Tortel



Lago General Carrera

Goed om te weten: de regio kan ook in hartje zomer regenachtig zijn, dus neem vooral waterdichte en degelijke, stevige kleding mee. De infrastructuur is zo opgezet, dat je wel op eigen houtje met de bus kunt reizen, maar de frequentie ligt laag. Dus houd ruime marges in je tijdschema aan – als je een bus mist, kan de volgende pas drie dagen later rijden. In Coyhaique, Balmaceda, Caleta Tortel en Villa O'Higgins zijn luchthavens te vinden.

Tijdschema

Parque Nacional Alerce Andino:	1 dag
Parque Nacional Pumalín:	1 dag
Van Chaitén naar Coyhaique:	3 dagen
Lago General Carrera:	2-3 dagen
Van Coyhaique naar Villa O'Higgins:	minstens 4 dagen

Reistip: vanuit Puerto Yungay, circa 100 km voor Villa O'Higgins, gaan veerboten naar Puerto Natales via Caleta Tortel en Puerto Edén. Daardoor is het Parque Nacional Torres del Paine goed met de Carretera Austral te combi-

neren. Voor de hele afstand moet je minstens een week uittrekken.

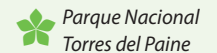
4. Magallanes en Tierra del Fuego

Door Chili kun je niet over de weg tot onderin bij Magallanes komen, je moet via Argentinië. Handiger is het om het vliegtuig te pakken naar de hoofdstad van de regio, Punta Arenas. In Magallanes en op Vuurland leefden ooit de Selk'nam, Yagán en andere inheemse volken, die gedurende de verovering door de Europeanen bijna volledig werden uitgeroeid en waarvan nog maar enkele afstammelingen in leven zijn. Schapenboeren bezetten de uitgestrekte steppen en vestigden er boerderijen. Je hebt er Punta Arenas, een geweldige stad, en het Parque Nacional Torres del Paine, een van de schitterendste nationale parken van de Cono Sur, de Zuidkegel. Het door gletsjers gevormde graniet- en basaltmassief van Torres del Paine is spectaculair. De toegangspoort tot het nationaal park, Puerto Natales, bestond vroeger uit slacht- en koelhuizen voor vee, nu is het een kleurrijke ontmoetingsplaats voor toeristen.

De eenzame en vroeger goudrijke steppe in het noorden en drassig bos in het zuiden kenmerken het in legendes gehulde Tierra del Fuego, Vuurland. In deze streek leven talrijke dierenkolonies – van flamingo's en pinguïns tot zeehonden en zeeolifanten.



Punta Arenas



Parque Nacional Torres del Paine

Goed om te weten: er gaan enkele vluchten per dag naar Punta Arenas vanuit verschillende plaatsen in Chili. Tussen Punta Arenas en Puerto Natales zijn regelmatige busverbindingen. Omdat er in het Parque Nacional Torres del Paine slechts enkele lodges zijn, moet je in het hoofdseizoen van tevoren hebben gereserveerd. Datzelfde geldt voor Puerto Natales. Tochten door het park zijn ter plekke te boeken, de meeste accommodaties bieden een eigen programma. Wie zelfstandig door het

bes-, braam-, en frambozenstruiken. Op grote schaal geteeld en voornamelijk geëxporteerd worden bovendien *berries*, zoals de gekweekte bosbessen (*Vaccinium myrtillus*) hier worden genoemd. Kleine restanten van het oorspronkelijke Valdiviaanse nevelwoud zijn bijvoorbeeld bij Cochamó behouden gebleven. Dat nevelwoud is getooid met parasitaire planten. De *nalca* (reuzenrabarber) en talloze varensoorten zorgen voor een pittoreske omlijsting.

Altijd vochtig

Door de cyclonale westenwinden is het altijd vochtig, met een regenmaximum in de winter. Tijdens de zomermaanden worden vaak temperaturen rond 25°C gemeten – het kan warmer, maar ook aanmerkelijk koeler worden, met 's nachts heel lage temperaturen. Tijdens de koude, natte winters zijn de bergpassen van de Andes vaak door sneeuwval versperd.

Sur Grande

Het Grote Zuiden begint in Puerto Montt en eindigt op Tierra del Fuego. Het bestrijkt ongeveer 30% van het totale grondgebied van Chili en omvat de eilanden- en kanalenwereld, de Andesketen, de tafelbergzone rond Coyhaique en de aansluitende toendra's in Patagonië en op Vuurland. De grootste ijsmassa ten zuiden van de evenaar, afgezien van Antarctica, de Campo de Hielo Sur, scheidt het noordelijke deel van de regio van het zuidelijke deel.

Nevelwouden en bamboebossen

Vele vegetatievormen van het Sur Chico lopen door in het Sur Grande. Ten zuiden van Puerto Montt loopt de Carretera Austral door een plantenwereld van nevelwouden, varens, bamboebossen, lelies en orchideeën. Aan de voet van de vulkaan Hornopirén beschermt het gelijknamige nationaal park het natuurlij-

ke bestand van lariksen, die op andere plekken om hun uitstekende eigenschappen allang gekapt zijn. Ze groeien extreem langzaam, het duurt 3 jaar voor de doorsnee van de bomen ongeveer 1 mm gegroeid is.

Het klimaat is hier meestal heel vochtig, wat pas verandert in het tafelberglandschap rond Coyhaique. Hier is het droog en winderig.

Ook Isla de Chiloé behoort tot dit deel van het Sur Grande. Maar de glooiende groene heuvels staan in schril contrast met het grillige landschap dat ertegenover op het vasteland te vinden is. In het zuiden van het eiland, waar halverwege eilandjes van afgebrokkeld zijn, zijn geen wegen te bekennen. Soms ongerept, soms alles gerooid: intensieve houtkap en radicale overbevissing van de rijkdom aan zeevruchten zijn sinds de koloniale tijd het fatale lot van Chiloé. Vanwege het klimaat wordt het eiland vaak met Ierland vergeleken. De wind, temperaturen en vooral ook de hoeveelheid neerslag lijken veel op de weersomstandigheden in het noordwesten van Europa.

Het diepe zuiden met Torres del Paine

Gelijkmatig uitgestrooide eilandjes bezorgen het Lago General Carrera en het Parque Nacional Torres del Paine ten zuiden van de Campo de Hielo Sur een milder, bijna Midden-Chileens klimaat en daarmee ook een andere vegetatie. Hier zijn veel groene en vochtige wouden, hoogvenen en met blauwe bessen bedekte *calafate*-struiken. Subantarctische zomerbossen en kale, Patagonische toendra's die steeds meer verstruiken – vooral rond Punta Arenas en Puerto Natales – zijn voorbeelden die de flora van het diepe zuiden haar rijkdom geven.

Alleen al de dierenwereld maakt een bezoek aan het Parque Nacional Torres del Paine de moeite waard: guanaco's en nandoes, de Zuid-Amerikaanse struisvogelsoort, komen zo dicht bij de bezoekers dat er mooie fotokansen zijn. Zwarthalszwanen, booteenden, ibissen, reigers en de zeer schuwe huemul, een hertensoort, leven hier. Bij Punta Arenas zijn bovendien enorme pinguinkolonies te vinden.

Het nationaal park Torres del Paine is het enige gebied ter wereld waar westenwinden vanuit de Grote Oceaan ongehinderd, door het ontbreken van grote bergformaties, tot in het hart van het land kunnen doordringen. Dat heeft steppevorming en deformatie van de boomgroei tot gevolg. Over het algemeen zijn de zomers kort en het kwik bereikt hoogstens 20°C. De winters vallen lang, vochtig en uitgesproken koud uit. Ook in de zomer kan Punta Arenas nog door sneeuwstormen verrast worden.

Milieu

Chili kan bogen op een prachtige natuur. Maar multinationals buiten die natuur al tientallen jaren op bijna onvoorstelbaar grote schaal uit. Toch werd er in 2006 een minister voor Milieubescherming aangesteld. De groene long moest beter beschermd worden en daarom werd ontgonnen gebied herbebost. Isla de Pascua en Isla de Chiloé zijn de meest tries-

Symfonie in blauw: de Greygletsjer in nationaal park Torres del Paine





Hoofdstuk 2

Sur Chico en Isla de Chiloé

Het gebied Sur Chico, het 'Kleine Zuiden', strekt zich uit over ruim 600 km op de vruchtbaarste aarde die het land te bieden heeft. Het Andesgebergte, dat Chili aan Argentinië smeedt, gaat over in een keten van prachtige vulkanen. De imponerende, tegenwoordig met gigantische stuwdammen getemde Río Bío Bío vormde tot in de 19e eeuw de zuidelijke grens van het Spaanse koloniale rijk en later van de Chileense staat. Aan de overkant lag het land van de Mapuche, dat ze zelf Wallmapu noemden.

Nadat het Chileense leger halverwege de 19e eeuw de Mapuche met geweld van hun land verdreef en dwong om in *reducciones* te gaan wonen, kwamen de eerste immigranten. De Chileense staat schonk de landerijen van de Mapuche aan immigranten uit Europa, vaak uit Duitsland of Zwitserland. Op de met dicht nevelwoud begroeide bergwanden brandden de nieuwkomers de vegetatie plat om weidegrond te creëren, maar het lukte vaak niet om het land open te houden. Nu krijgen de Mapuche mondjesmaat hun land terug en zijn er initiatieven hen bij het toerisme te betrekken.

Wie nu in deze regio rondreist, zal het nauwelijks kunnen geloven: vee, gecultiveerde weilanden, houten villa's. Maar al op geringe afstand van de hoofdwegen kruipen secundaire wegen over lavavelden en lopen dood in de jungle, naast turquoisekleurige meren, tegen de voet van een besneeuwde vulkaan, op oevers van rivieren die verder slechts per boot of te paard verkend kunnen worden. Dit contrast vormt de grootste aantrekkingskracht van een bezoek aan het Kleine Zuiden. Optimaal zijn ook de mogelijkheden om te mountainbiken, wandelen, klimmen, paardrijden en kajakken. Isla de Chiloé daarentegen is heuvelachtig, mild, rijk aan meren en een eldorado voor jonge vakantiegangers.

Aan de houten kerken op Isla de Chiloé is geen spijker te pas gekomen. Ze staan op de UNESCO Werelderfgoedlijst

San Pedro de Atacama en omgeving

Iedereen wil naar San Pedro de Atacama: hippies, woestijnfans, liefhebbers van extreme sporten, archeologen – en alle anderen. De nietige oase aan de voet van een bedwelmend mooi vulkanisch landschap aan de rand van de droogste woestijn ter wereld werd een van de grootste publiekstrekkers van het land. De goede infrastructuur maakt tal van excursies, vulkaanbeklimmingen en flamingospotten mogelijk.

San Pedro de Atacama

► 1, F 7

Kaart: zie blz. 357

Vlooiën en bedwantsen zijn hier onbekend, stelde de professor in de zoölogie en botanica Rudolph Amandus Philippi nuchter vast, toen hij in 1853 het gehucht **San Pedro de Atacama** 1 bezocht. In opdracht van de Chileense overheid onderzocht hij hoe deze omgeving, die men simpelweg *desierto* of *despoblado de Atacama* noemde, 'woestijn' of 'ontvolkte Atacama', nu echt geaard was. Wat moet de van oorsprong Duitse bioloog, die na de mislukte revolutie van 1848 als politiek vluchteling samen met zijn broer naar Chili was uitgeweken, hebben gedacht toen hij dit surrealistische landschap aanschouwde? Stenen als pasgevalen sneeuw, aaneengekoekte aardkorsten, verdorpe grond, zeldzame torens van zand en zout, maar ook sappige weiden en een keten van met ijs bekleemde vulkanen met strepen in de kleuren van hun ertshoudende gesteenten – hij mat en beschreef het. En dat alles lag volkomen geïsoleerd op een hoogte van 2500 m, bij zomerse dagtemperaturen van 40°C en nachttemperaturen van -10°C.

Het natuurschoon van San Pedro, dat aan de rand van de droogste woestijn ter wereld en aan de voet van de 5916 m hoge vulkaan

Licancabur ligt en door een schitterend zoutkorstgebergte wordt afgegrensd, is zo buitengewoon dat het stadje als een komeet onder de reisbestemmingen in Chili omhoog is geschoten. De aantrekkingskracht is inmiddels zo sterk dat er al over wordt gedacht de bezoekersaantallen te begrenzen omdat San Pedro nu eenmaal in een kwetsbaar ecosysteem ligt. Het is er al zo druk en rommelig dat je misschien het liefst meteen weer vertrekt als je eigenlijk de afzondering van een oase in de woestijn zoekt. Maar dat is de Januskop van de toeristische ontwikkeling: iedereen wil naar de plekken waar het het mooiste is – en San Pedro en omgeving zijn eenvoudigweg betoverend mooi.

Geschiedenis

Dankzij zijn ligging aan het gelijknamige riviertje, omringd door een vrijwel onbegroeid landschap waar alleen zwammen, korstmossen, cactussen en grassen met bijzonder taaie vezels kunnen gedijen, ontwikkelde San Pedro zich al vroeg tot een nederzetting en handelsknooppunt. Men denkt dat hier vroeger veel meer water was dan tegenwoordig. De Likan Antai, een Atacameño-volk, leefden in vijftien kleine gemeenschappen (*ayllus*) langs de rivier. Ze verdedigden zich vanuit de 12e-eeuwse Pukará de Quito, een vesting hoog boven een gemakkelijk te



Een van de oudste kerken van Chili, gebouwd van adobebakstenen: Iglesia de San Pedro

controleren dal. Historische bronnen prijzen de tolerante heerschappij van de Inca's, die vanaf 1470 de Likan Antai onderwierpen: de Atacameños konden hun eigen goden vereren en hoefden enkel belasting te betalen. Ze konden doorgaan met aan de voet van hun heilige bergen Licancabur, Juriques, Saicábúr en Volcán Colorado hun rituelen te volbrengen – ze baden om water en zetten

hun gebeden kracht bij met goudoffers, zoals recente vondsten aantonen.

Heel anders was het geval toen Francisco de Aguirre in 1540 de Atacameños in de vesting van Quito overwon. Al snel stond er een kerk in Atacama La Grande. Zo stakte de geschiedenis. Het stadsbeeld van San Pedro de Atacama moet destijds zijn ontstaan. De huizen van lemen bakstenen werden voorzien